

1. Referentie

Referentie	De Graaf, H., P. Nikken, H. Felten, K. Janssens & W. Van Berlo. (2008). Seksualisering: reden tot zorg? Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
Taal	Nederlands
ISBN – ISSN	/
Publicatievorm	Rapport

2. Abstract

Seksueel getinte uitingen en geïdealiseerde beelden in de media en mogelijke verbanden met gedrag en welzijn van jongeren zijn de laatste tijd een bron van maatschappelijke onrust. Gaan jongeren eerder aan seks doen als ze veelvuldig met seksuele beelden worden geconfronteerd? Vinden meisjes hun uiterlijk overmatig belangrijk door de gefotoshopte modellen in de glossy's? Om een antwoord te krijgen op deze en andere vragen heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dit voorjaar opdracht gegeven tot een verkennend onderzoek. Dit rapport doet verslag van deze studie.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Media
Trefwoord(en)	Televisie

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Onderzoeker(s)	Nederlands Jeugdinstituut Postbus 19221 3501 DE Utrecht Telefoon: 030-2306344 www.nji.nl

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	1. Wat zijn de witte plekken in het bestaande onderzoek naar de invloed van seksualisering op jongeren? 2. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen seksualisering in de media enerzijds en seksueel (grensoverschrijdend) gedrag anderzijds bij jongeren? 3. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen objectivering door media, ouders en leeftijdsgenoten en zelfobjectivering anderzijds bij jongeren? 4. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen zelfobjectivering enerzijds en psychosociaal welbevinden en seksueel (grensoverschrijdend) gedrag anderzijds bij jongeren? 5. Welke risico- en beschermende factoren spelen een rol bij de invloed van seksualisering op jongeren? 6. Welke (groepen) jongeren zijn het meest kwetsbaar voor de invloed van seksualisering? 7. Hoe wordt seksualisering in Nederland beleefd door jongeren, ouders en beroepskrachten? 8. Welke behoeften hebben jongeren, ouders en beroepskrachten zelf op dit gebied?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-methode	Survey met schriftelijke vragenlijst in 2006, nadien ook focusgroepen
Onderzochte groep	jongens en meisjes van 12 tot 17 jaar
Bereik	Nederland

7. Resultaten

Seksuele ervaring	Een van de veronderstelde risico's van seksualisering is dat jongeren 'te vroeg' met seks in aanraking komen en dat ze hierdoor eerder aan seks beginnen. In de literatuur zijn inderdaad aanwijzingen gevonden voor een verband tussen contact met seksueel getinte uitingen in de media en seksuele ervaring. Ook in de secundaire analyses en het panelonderzoek komen verbanden naar voren tussen enerzijds seksuele ervaring en anderzijds het gebruik van bepaalde media-inhoud. Uit de secundaire analyses komt naar voren dat jongens die meer naar MTV kijken, verder zijn op seksueel gebied. Voor meisjes geldt dit niet. In het panelonderzoek wordt uiteindelijk geen verband gevonden tussen seksuele ervaring en het kijken naar muziekzenders, wanneer rekening wordt gehouden met het gebruik van andere media inhoud. In lijn met de verwachting vinden we wel dat zowel jongens als meisjes die vaker erotiek of porno gebruiken, waaronder ook X-rated videoclips of websites, verder zijn op seksueel gebied. Zowel het literatuuronderzoek en de secundaire analyses, als het panelonderzoek geven geen inzicht in de richting van de gevonden verbanden. Uit de bevinding dat jongeren die vaker geconfronteerd worden met seksuele media-inhoud ook meer seksuele ervaring hebben, valt niet te concluderen dat de media er de oorzaak van zijn dat jongeren meer in seks geïnteresseerd zijn en er hun gedrag door laten leiden. Andersom kan ook. Zo is het zeer voorstelbaar dat jongeren die al wat verder zijn op seksueel gebied, meer geïnteresseerd zijn in erotiek en porno en zulke mediaproducties daarom vaker opzoeken. De mogelijkheid dat sommige jongeren door porno en seks in de media op het idee worden gebracht om (vroegtijdig) te gaan experimenteren met seks, kan echter op grond van dit onderzoek ook niet worden uitgesloten. In het kwalitatieve onderzoek leggen de jongeren en de experts deze link zelf wel. Jongens en meisjes geven aan dat het zien van bepaalde mediabeelden, vooral porno en sterk seksualiserende muziekclips, tot opwindning kan leiden. Ook experts zeggen dat seksualisering in de media bepaalde behoeften bij jongeren aan kan wakkeren of versterken. Vooralsnog is echter nog onduidelijk in hoeverre deze gevoelens ook worden omgezet in feitelijk seksueel gedrag. Bovendien is het de vraag in hoeverre het onwenselijk is, als jongeren eerder aan seks beginnen door het kijken naar seks in de media. Seksuele ervaring is immers niet per definitie hetzelfde als seksueel risico of grensoverschrijding.
Ongelijk(waardig)heid tussen jongens en meisjes	In de focusgroepen is ongelijkheid tussen jongens en meisjes – vooral als het gaat om vrijheden op seksueel gebied – een belangrijk thema. Daarnaast vinden zowel de meisjes in de focusgroepen als de professionals de ongelijkwaardige verhoudingen tussen mannen en vrouwen het meest problematisch aan de sterk seksualiserende beelden. De meisjes ervaren een structurele ongelijkheid in hun dagelijks leven, waarbij ze de oorzaak niet zozeer in de media zoeken, maar veeleer bij de ouders. Voor de jongens in de focusgroepen is ongelijkwaardigheid minder een issue. Deze sekseongelijkheid lijkt uitvergroot te worden in onder andere de Marokkaanse en Turkse gemeenschap, omdat familie-eer in deze culturen een grote rol speelt. Jongens en meisjes hebben verschillende taken als het gaat om het handhaven en beschermen van deze zedelijke familie-eer. Meisjes moeten kuis zijn: ze mogen geen seks voor het huwelijk hebben, moeten zich meestal netjes kleden en 'gepaste' afstand bewaren van jongens. Ook het hebben van seksuele gevoelens en gedachten is taboe. Voor jongens vormt (hetero)seksuele ervaring juist een belangrijk onderdeel van het mannelijke eergevoel (Ermer, 2007). Er is dus sprake van een dubbele moraal. Deze dubbele moraal is onder autochtone Nederlanders minder groot, maar zeker niet

	afwezig. Ook in het kwantitatieve onderzoek onder (voornamelijk) Nederlandse jongeren blijkt bepaald gedrag voor meisjes sterker te worden afgekeurd dan voor jongens of worden verschillende taken aan meisjes en jongens toegeschreven. Zo keuren ouders 'seks om de seks' of 'seks zonder gevoel' sterker af voor meisjes dan voor jongens. Daarnaast vindt een niet te verwaarlozen deel van de jongeren en ouders dat versieren een taak is voor jongens. De rol van de media lijkt tweeledig te zijn als het gaat om deze dubbele moraal. Aan de ene kant bevestigen de media de genderstereotiepe beeldvorming, omdat ook hier doorgaans de mannen het initiatief nemen en vrouwen versieren. Professionals signaleren dat deze stereotiepe rollen niet alleen meisjes, maar ook jongens onder druk zetten. De druk om veel meisjes te versieren is voor jongens in sommige groepen behoorlijk hoog. Voor meisjes geldt daarentegen dat vrouwen in de media vaak seksueel gedrag vertonen dat voor meisjes - in de familie, vriendenkring of maatschappij - juist wordt afgekeurd. Dit levert voor meisjes mogelijk een (intern) dilemma op: aan de ene kant moeten ze seksueel lijken (volgens medianormen), aan de andere kant mogen ze dat niet zijn (volgens maatschappelijke normen). De lijn tussen sexy en slet is daardoor gevaarlijk dun. Voor de Marokkaanse en Turkse meisjes in de focusgroepen geldt dit extra sterk. Zij geven inderdaad zelf aan dat bepaalde mediabeelden verwarrend kunnen zijn, omdat deze gevoelens oproepen die zij niet mogen voelen.
Grensoverschrijding	Een van de vraagstellingen van de onderhavige studie was of er aanwijzingen zijn voor een verband tussen seksualisering in de media en seksueel grensoverschrijdende attitudes en ervaringen. Zowel controversiële vormen van seks (zoals breezerseks en cyberseks) als grensoverschrijdende vormen van seks (zoals iemand in de billen knijpen, aandringen om seks te krijgen) werden onderzocht. Ook werd zowel gekeken naar opvattingen hierover als naar daadwerkelijke ervaring met dit soort gedrag. In de kwantitatieve studie zijn slechts op zeer beperkte schaal aanwijzingen gevonden dat het gebruik van (niet-pornografische) geseksualiseerde media samenhangt met dergelijke attitudes en gedrag. Net als bij 'algemene' seksuele ervaring (met zoenen, strelen en geslachtsgemeenschap) vinden we bij zowel bij jongens als meisjes wel dat meer pornogebruik samengaat met meer ervaring met controversieel en grensoverschrijdend seksueel gedrag en bij de meisjes ook met een grotere acceptatie van controversiële seks. Daarnaast hangt bij meisjes ook het kijken naar sensatieprogramma's (zoals Jensen en Spuiten & Slikken) samen met een grotere acceptatie van controversiële seks. Ook hier geldt weer dat deze verbanden niet gelijk kunnen worden gesteld aan een directe invloed van de media. In de secundaire analyses werd het verband tussen mediagebruik en grensoverschrijdend seksueel gedrag gemedieerd door 'algemene' seksuele ervaring. Dit betekent dat het gebruik van bepaalde media vooral samenhangt met meer seksuele ervaring in het algemeen, en dat jongeren die meer seksuele ervaring hebben ook een grotere kans hebben op ervaring met controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks. In de focusgroepen bleek ook een overeenkomst tussen de attitudes en het gedrag van (sommige) jongens en mediaproducties waarin vrouwen neerbuigend of agressief worden bejegend. Verschillende jongens noemen meisjes "hoeren", geven aan dat je meisjes kunt gebruiken voor seks en beschrijven hoe je een meisje bepaalde dingen kunt laten doen, zonder rekening te houden met haar gevoelens. Dit lijkt op de manier waarop in bepaalde muziekclips of porno met vrouwen wordt omgegaan. De conclusie dat hier sprake is van feitelijk kopiëergedrag kan echter niet worden getrokken, omdat andere factoren die ook aan deze houding en aan zulk gedrag ten grondslag liggen niet kunnen worden uitgesloten. Daarnaast is het de vraag in hoeverre bepaald gedrag of bepaalde attitudes (mede onder invloed van groepsdruk) binnen de setting van een focusgroep worden overdreven. Ook is niet duidelijk of dit gedachtegoed wijdverbreid is onder jongens, of specifiek is voor een bepaalde subgroep (bijvoorbeeld laagopgeleide jongens en/of jongens van Marokkaanse afkomst). Wel is vanuit de literatuur bekend dat een vijandige en denigrerende kijk op vrouwen de kans op seksueel geweld vergroot.
Objectivering en zelfobjectivering	In de focusgroepen geven de jongens veel blijk van het objectiveren van meisjes en vrouwen. Deze objectivering wordt door de meisjes ook gevoeld en zij ervaren dit niet als positief. Of jongens ook geobjectiveerd worden is de vraag. Aan de ene kant zeggen de Turkse en Marokkaanse meisjes dat ze nauwelijks geïnteresseerd zijn in (naakte) mannen in de media. Mogelijk kunnen ze dergelijke verlangens, als ze die al hebben, binnen hun cultuur niet of nauwelijks uiten. Aan de andere kant hebben de jongens in

	een van de focusgroepen ook niet het gevoel dat meisjes geïnteresseerd zijn in hun persoonlijkheid, maar meer in hun geld. In zekere zin is dit ook objectiverend, zij het niet zoals gedefinieerd in de onderhavige studie. Overigens kan deze opvatting ook het beeld van de 'hoer' versterken. In het kwantitatieve onderzoek hebben zowel de jongens als de meisjes wel interesse in beelden van mooie mannen en vrouwen, hoewel ook hier de meisjes achterblijven bij de jongens. Positieve opmerkingen over het uiterlijk van acteurs en actrices worden bijvoorbeeld met grote regelmaat uitgewisseld. Veel meisjes geven blijk van zelfobjectivering, zowel in de focusgroepen als in het panelonderzoek. Sommige meisjes in de focusgroepen zeggen bijvoorbeeld letterlijk "dat hun lichaam niet van henzelf is". In het panelonderzoek zeggen ongeveer twee van de vijf meisjes dat ze hun uiterlijk controleren wanneer ze maar kunnen, dat ze zich onzeker voelen als hun persoonlijke verzorging niet goed is en dat ze hun uiterlijk altijd proberen te verbeteren. Dertien procent van de meisjes met ondergewicht en 33% van de meisjes met een normaal gewicht lijnt wel eens. Ook zou een op de drie meisjes het uiterlijk willen laten verbeteren door een cosmetisch chirurg, als dat gratis zou kunnen. In hoeverre zelfobjectivering tegenwoordig vaker voorkomt dan vroeger, of juist iets is van alle tijden, kan op grond van de huidige studie niet worden gezegd. In de focusgroepen lijkt de invloed van de media op zelfobjectivering en lichaamsbeeld gering. Sommige meisjes kennen wel meisjes die gaan lijnen door mediabeelden, maar geen van hen doet dat zelf. Mogelijk komt dit doordat de Turkse en Marokkaanse meisjes zich niet herkennen in de beelden van overwegend witte en Afro-Amerikaanse vrouwen en dat in hun culturen rondere vormen vaak mooier worden gevonden. Amerikaans onderzoek dat beschreven is in de literatuurstudie heeft laten zien dat zwarte meisjes zich niet of nauwelijks spiegelen aan de media, omdat zij zich nauwelijks kunnen herkennen in het overwegend blanke media-aanbod. Ook in eerder Nederlands onderzoek kwam naar voren dat Marokkaanse, maar ook Surinaamse en Antilliaanse, meisjes meer tevreden zijn over het eigen lichaam dan witte meisjes (De Graaf et al., 2005). In het panelonderzoek komt wel een verband naar voren tussen het lezen van bladen waarin een sterk geïdealiseerd schoonheidsideaal wordt gepresenteerd (de zogenaamde glossy's) en een hoge score op zelfobjectivering bij meisjes. Ten overvloede ook hier weer de kanttekening dat deze bevinding niet geïnterpreteerd mag worden als een invloed van deze bladen op de mate waarin meisjes (overmatig) veel aandacht aan het uiterlijk besteden. Het is goed mogelijk dat meisjes die veel aandacht aan het uiterlijk besteden, meer behoefte hebben om dergelijke bladen te lezen, maar een omgekeerd verband is ook mogelijk. Door het lezen van zulke bladen zouden meisjes zich aangespoord kunnen voelen om nog meer op hun uiterlijk te gaan letten. Op basis van de literatuur bestaan vermoedens van een verband tussen zelfobjectivering en een verminderde controle over de eigen grenzen. In de focusgroepen leggen de meisjes deze link ook. Ze zeggen bijvoorbeeld dat meisjes vaker over hun eigen grenzen heengaan – bijvoorbeeld door (half)naakt te poseren - omdat ze het gevoel hebben dat hun lichaam eigenlijk niet van henzelf is. Jongens bezitten hun lichaam wel en bepalen daarom zelf hoe ver ze willen gaan. In het panelonderzoek worden zulke denkbeelden niet bevestigd: er zijn geen verbanden gevonden tussen zelfobjectivering enerzijds en ervaring met grensoverschrijding. Mogelijk is dit toe te schrijven aan de door ons gehanteerde operationalisatie van zelfobjectivering of aan de lage prevalentie van ervaring met grensoverschrijding binnen deze groep jongeren. Wel wordt een verband gevonden tussen een negatief lichaamsbeeld (zowel de eigen beoordeling als de gepercipieerde beoordeling door anderen) en emotionele problemen. Jongens en meisjes die niet lekker in hun vel zitten, zijn minder tevreden over hun uiterlijk.
Risicogroepen	De Turkse en Marokkaanse laagopgeleide jongeren die we hebben gesproken in de focusgroepen lijken een risicogroep te zijn als het gaat om seksueel ongewild gedrag en grensoverschrijdend gedrag. Heel wat jongens in deze focusgroepen geven in elk geval blijk van grensoverschrijdende attitudes en vergelijkbaar gedrag. Binnen het totaalonderzoek kunnen deze jongens echter niet zonder meer afgezet worden tegen andere groepen jongeren. Het is mogelijk dat de etnisch-culturele achtergrond een rol speelt, maar tegelijk is het ook zeer voorstelbaar dat de opvattingen vooral van doen hebben met het lage opleidingsniveau van de jongens. Daarnaast speelt groepsdruk zeer waarschijnlijk een grote rol. De Turkse en Marokkaanse meisjes geven aan dat ze in verwarring worden gebracht door seksualiserende mediabeelden en dat er binnen hun cultuur sprake is van een hoge

	mate van ongelijkheid tussen jongens en meisjes. Wat zelfobjectivering betreft lijken deze meisjes juist minder een risicogroep te vormen, omdat ze zich minder herkennen in de mediabeelden. Bepaalde potentiële risicogroepen blijven in deze studie helemaal buiten beeld. Zowel in het kwantitatieve als in het kwalitatieve onderzoek kwamen Surinaamse en Antilliaanse jongeren niet aan bod. Deze groepen lijken zich juist in sterkere mate te identificeren met de Gangsta rappers, die vaak vergelijkbaar zijn qua afkomst en uiterlijk.
Media niet over één kam scheren	Zoals uit bovenstaande blijkt, kunnen de media een risicofactor vormen als het gaat om grensoverschrijdende attitudes en gedrag en zelfobjectivering. Niet elk type medium vormt echter een zelfde risico en niet alle media spreken alle jongeren aan. In de maatschappelijke discussie over een mogelijke invloed van seksualisering worden de media vaak allemaal over een kam geschoren, hetgeen geen recht doet aan het zoeken naar een oplossing. In het debat over een mogelijke invloed moet onderscheid worden gemaakt tussen verschillende media-inhouden. Op basis van de kwantitatieve studie dient de discussie bijvoorbeeld niet zozeer te gaan over het kijken naar MTV als zender, maar meer over het gebruik door jongeren van media waarin vrouwen denigrerend worden behandeld (zoals erotiek, porno en specifiek seksualiserende muziekclips). Het gebruik van die media vertoont een samenhang met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Zelfobjectivering hangt daarentegen vooral samen met media waarin een zeer onrealistisch glamourachtig beeld van schoonheid wordt gegeven, en dan vooral bij meisjes de glossy's.
Ouders	Naast de rol die de media spelen, mogen de verbanden met kenmerken van leeftijdsgenoten en ouders niet worden uitgevlakt. In de focusgroepen krijgen de ouders een sterke rol toebedeeld als het gaat om het veroorzaken en in stand houden van seksongelijkheid. Hier wordt ook een seksueel taboe in het gezin van herkomst als risicofactor benoemd: jongeren uit deze gezinnen geven aan dat ze de media leerzaam vinden als het gaat om seksualiteit, terwijl zij vanuit de ouders weinig seksuele opvoeding ervaren. Uit het panelonderzoek kwam vooral kennis die de ouders hebben van het doen en laten van hun kinderen naar voren als 'beschermende factor', althans in die zin dat kinderen dan later aan seks beginnen. Hoge scores op zelfobjectivering en lage scores op lichaamsbeeld hangen samen met dito scores van de ouders. Mediaopvoeding speelde – opvallend genoeg – geen enkele rol in de uitkomsten van het panelonderzoek. Op grond van de secundaire analyses op bestaande data lijkt wel sprake te zijn van een indirect verband tussen mediaopvoeding en seksueel gedrag. Mediaopvoeding hangt niet rechtstreeks samen met seksuele ervaring, maar wel met de attitude ten aanzien van controversiële seks en met de mate waarin mediabeelden realistisch en interessant gevonden worden. Deze attitudes en percepties van media hangen vervolgens weer samen met de mate waarin iemand seksuele ervaring heeft.
Groepsdruk	Groepsdruk lijkt binnen de vriendenkring een grote rol te spelen, vooral met betrekking tot grensoverschrijdende attitudes en zelfobjectivering. In een focusgroep met jongens lijkt tot op grote hoogte consensus te bestaan wat betreft de negatieve en denigrerende kijk op vrouwen en meisjes. Vrouwonvriendelijke uitspraken krijgen instemming en waardering binnen de groep, hetgeen het doen van dergelijke uitspraken lijkt te versterken. Ook het hebben van veel (hetero)seks lijkt een verhoogde populariteit met zich mee te brengen. Iets vergelijkbaars werd al eerder aangetoond op basis van observaties van interacties tussen jongens en hun beste vriend (Dishion & Nelson, 2007). Hier werd een proces blootgelegd dat ten grondslag ligt aan de neerwaartse spiraal van probleemgedrag waar jongeren in terecht kunnen komen. Jongeren die probleemgedrag vertonen, voelen zich aangetrokken tot (en kiezen dus) vrienden die dit ook doen. Vervolgens versterken deze vrienden het probleemgedrag van de jongere door hier goedkeurend op te reageren. Dit proces wordt ook als belangrijk onderdeel gezien van het circulaire model dat in hoofdstuk 2 is gepresenteerd. De samenstelling qua sekse kan daarnaast in onze focusgroepen ook een rol spelen voor het huldigen en bevestigen van bepaalde opvattingen over seksualiteit en genderrollen. Juist wanneer er geen meisjes aanwezig zijn en er geen 'andere kant' van meisjes te zien is, lijkt het beeld dat jongens van meisjes hebben steeds meer objectiverend en minder realistisch te worden. Uit onderzoek naar seksuele intimidatie op de werkvloer komt ook vaak naar voren dat dit meer voorkomt in bedrijven waar vooral mannen werken, zoals

	de politie of defensie. Mogelijk kan dit grotere risico in mannenculturen worden doorgetrokken naar vriendenkringen die vooral uit jongens bestaan. Als het gaat om zelfobjectivering bleek groepsdruk binnen de focusgroepen geen duidelijke rol te spelen. De resultaten van het panelonderzoek geven hiervoor echter wel aanwijzingen. Zo besteden zowel jongens als meisjes meer aandacht aan hun uiterlijk wanneer ze het gevoel hebben dat dit een voorwaarde is om er in de vriendengroep bij te horen.
Beleving	Jongeren vinden de geseksualiseerde beelden die wij hen lieten zien 'normaal', omdat je het overal ziet. De jongeren gaven aan dat als je de beelden voor het eerst ziet, het soms even schrikken is, maar ook dat het na een tijdje went. Seksualisering valt de (Marokkaanse en Turkse) jongeren in de focusgroepen niet (meer) op, omdat deze eenzijdige, genderstereotiepe, seksueel getinte beelden in de media aansluiten bij de eigen leefwereld die ook sterk bepaald wordt door eenzijdige genderrollen. Deze jongeren zien geseksualiseerde media niet meteen als een fenomeen dat een belangrijke invloed heeft op de verhoudingen tussen meisjes en jongens. Zij ervaren de ongelijke sekseverhoudingen eerder als een normaal, en voor de meisjes soms vervelend, onderdeel van hun eigen leven. Toch zijn er ook jongeren, vooral meisjes, die wel problemen hebben met deze beelden, hoewel ze de

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/